

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ В ОРГАНІЧНОМУ ГОСПОДАРЮВАННІ – НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Піддубна Д.С.,

в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Донецького юридичного інституту МВС України, к.ю.н.

У сучасному світі відбуваються перемини щодо ставлення до природи в цілому, та відповідно і до здійснення належних видів господарювання. Якщо раніше суб'єкти господарювання здійснювали діяльність і першочерговим керівним аспектом було отримання найбільшого прибутку, то на сьогодні, такий підхід зумовив необхідність на переорієнтування до більш заощадливих технологій. На ниві таких змін, базовим стало і здійснення органічного господарювання. Адже, саме у відповідності до його методів ведення та реалізації, забезпечують-

ся ті ключові аспекти, які є необхідними для збереження складових природи. Проте, окрім їхнього безпосереднього збереження, виникає можливість і здійснити їхнє відновлення та покращення.

Розуміємо, в основі здійснення будь-якої діяльності має бути підґрунтя. Таким підґрунтям можуть виступати і земельні ділянки, водні ресурси, рослинний та тваринний світ, атмосферне повітря, корисні копалини державного та місцевого значення, так і похідні складові, які доповнюють та сприяють завершеності системному, комплексному господарюванні.

Питання наявності природних ресурсів та їхньої «якості» - на сьогодні – є ключовими на шляху забезпечення здійснення органічного господарювання. Обумовлено це системними показниками щодо їхнього сучасного стану, що відображає в переважній більшості лише від'ємні показники. На превеликий жаль, можемо констатувати і те, що перехід до органічного господарювання – був продиктований не переходом свідомості особи до відповідального відношення природи, а потребою стану природи, її компонентів, необхідністю її збереження.

Питання щодо стану та подальшого використання природних ресурсів у господарських цілях – безпосередньо пов'язані і з продовольчою безпекою країни. Адже, саме остання, її стан, надання визначальних показників щодо її достатності – відображають здатність, можливість та рівень забезпечення зі сторони держави свого населення для можливості функціонувати, проживати, розвиватись.

У зв'язком з таким виокремленням, можемо зазначити і про кількість напрямів, які виникають. Адже, охоплюється діяльність, яка здійснюється як громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, відповідними громадськими організаціями, суб'єктами господарювання, у тому числі і державними. У свою чергу, така діяльність регулюється різноманітними правовими нормами із різного спрямування, зокрема: нормами конституційного права, адміністративного, цивільного та господарського, земельного, аграрного, екологічного, природоресурсного, кримінального права. Це основні, але не визначальні галузі права, які необхідно знати, у яких потрібно вільно орієнтуватись та вміти системно використовувати. Можливість реалізації матеріальних норм права завжди супроводжується процесуальними нормами права, які мають включати не лише процес відновлення порушених прав та свобод громадян, а й, своєчасно вміщувати норми-механізми реалізації матеріального права.

Таким чином, очевидна системність, складність, взаємообумовлений зв'язок між природними ресурсами в органічному господарю-

ванні та продовольчої безпеки відображає їх тісне співіснування, а дослідження стає актуальним, виправданим, своєчасним – з метою визначення подальших необхідних напрямів нормативно-правового удосконалення.

Відразу необхідно звернути увагу, що окрім вітчизняних та міжнародних правових норм, підґрунтям наукового пошуку є і доробки науковців. Проте, визначена вище системність, створює основу до визначення не лише науковців зі спеціальності 12.00.06, а й тих, хто досліджує спеціальності 12.00.03 та 12.00.04 за юридичним профілем, однак це не відображає їхньої обмеженості. Подібні наукові напрацювання здійснюються і представниками економічних наук, біологічних, сільськогосподарських тощо. Основою для такого зазначення, слугує розуміння: вирішення будь-якої життєвої ситуації, практичної сторони життя та надання щодо її удосконалення відповідних пропозицій удосконалення має відбуватися лише у комплексному підході, що зумовить поєднання теоретичних напрацювань, доцільності втілення та ефективність до використання.

Для розуміння та висвітлення взаємозв'язку між природними ресурсами в органічному господарюванні і продовольчою безпекою, необхідно від початку визначитись з її розумінням, з критеріями, які ставляться щодо її показників з метою встановлення рівня та достатності її розвитку.

На світовому рівні, одним із основних нормативно-правових актів у сфері забезпечення основоположних прав людини є Загальна декларація прав людини¹, яка і закріпила, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї,...».

На рівні національного законодавства України, Конституція України² закріпила ряд ключових правових позицій: «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника

¹ Загальна декларація прав людини : Декларація, Міжнародний документ від 10 грудня 1948 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015

² Конституція України : Закон від 28 червня 1996 року (в ред. від 30 вересня 2016 року). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людини і суспільству. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності».

Враховуючи позицію, що Конституція України – основний Закон держави, та з урахуванням передбачених прав, свобод, обов'язків як зі сторони громадян, так і зі сторони органів державної влади та держа-

ви в цілому, позиції щодо характеристики органічного господарювання, можемо констатувати, що саме органічна діяльність, на сьогодні, слугує значною складовою частиною забезпечення продовольчої безпеки.

У відповідності до міжнародних актів, зокрема Римської декларації щодо світової продовольчої безпеки¹, закладено досягнення продовольчої безпеки на індивідуальному рівні, на рівні домашніх господарств, а також на національному, регіональному та глобальному рівнях. Таке досягнення відбувається завдяки виконанню ряду передбачених дій.

На теренах України достатньо довгий час відбувається розгляд законопроекту «Про продовольчу безпеку України»². Його реєстрація відбулась 28 квітня 2011 року, включено до порядку денного 07 лютого 2012 року. Ініціаторами виступали Калетнік Г.М., Терещук С.М., Борт В.П., Сідельник І.І.

Даний законопроект передбачав можливість визначити правові, економічні, соціальні, екологічні та організаційні засади державної політики в сфері формування продовольчої безпеки України, яка є складовою національної безпеки держави. При цьому, пропонувалось продовольчу безпеку розуміти як «соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідній якості». Поміж його недосконалості, позитивним аспектом є прописана норма щодо державних продовольчих резервів, а саме «державні продовольчі резерви створюються для запобігання дестабілізації продовольчого забезпечення населення; до державних резервів відносяться державний продовольчий резерв та запаси сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, придбані в рамках розміщення державного замовлення»³. Адже дійсно, питання продовольчої безпеки знаходиться виключно в компетенції органів державної влади та має повністю забезпечуватися зваженою, системною державною політикою. Існують науково-визначені критерії щодо

¹ Римская декларация о всемирной продовольственной безопасности и План действий Всемирной встречи на высшем уровне по проблемам продовольствия (Рим, 13 ноября 1996 года). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zerkalov.org/files/rdpb.doc>

² Про продовольчу безпеку України: законопроект. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8370-1&skl=7

³ Там само.

показників забезпечення продовольчої безпеки, як то якість, стан, показники доступності у фізичному й економічному сенсі, надійність стану доступності та стійкості цього стану¹. Крім того, вирізняють і інші підстави для характеристики продовольчої безпеки, зокрема: якість, безпечність, поживність тощо.

Але, на сьогодні, у відповідності до чинного законодавства України, у деякій мірі безпосередньо, а в деяких аспектах – опосередковано відноситься Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»². Даний законодавчий акт спрямований на регулювання відносин між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів і визначає порядок забезпечення безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, ввозяться (пересилаються) на митну територію України та/або вивозяться (пересилаються) з неї. Проаналізувавши терміни, можливим до зазначення стало лише розуміння «безпечний харчовий продукт» - харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання. Таке визначення зовсім не відображає тих характеристик про які зазначалось вище, як критерію визначення продовольчої безпеки. Не вмістив НПА і розкриття щодо якості продуктів, а лише «окремі показники якості харчових продуктів» - показники та/або властивості харчового продукту, що застосовуються для виконання одного або кількох завдань: відокремлення традиційного харчового продукту від інших харчових продуктів; встановлення вимог до продуктів для дитячого харчування, для харчових продуктів для спеціальних медичних цілей, а також для харчових продуктів, які є повною заміною звичайних харчових продуктів для контролю ваги; інформування споживачів про властивості харчового продукту, в тому числі шляхом його маркування. Таким чином, законодавчим актом закріплено розуміння «окремі показники якості харчових продуктів». Позитивним є закріплення щодо регулювання безпечності та окремих показників якості харчових продуктів зі сторони держави; з урахуванням міжнародних стандартів, інструкцій чи

¹ Кожух М.С. Господарсько-правове забезпечення реалізації державної продовольчої політики: монографія / М.С. Кожух; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2015. – С. 14.

² Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 року (в ред. від 01 січня 2016 року). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>

рекомендацій щодо окремих показників якості харчових продуктів; вимог законодавства Європейського Союзу, щодо окремих показників якості харчових продуктів у разі відсутності міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій – визначають та переглядають вимоги щодо окремих показників якості харчових продуктів.

З урахуванням вище зазначеного, стратегічного спрямування розвитку, підтримки та поширення органічного господарювання, вважаємо, що саме останнє має стати ключовою позицією на шляху утвердження продовольчої безпеки України. Адже усі показники та характеристики, які присутні для органічної продукції (сировини) вміщують усі ті елементи, які мають бути під час її забезпечення.

Паралельно, мають виноситись на рівень обговорення та висвітлення, з подальшим науковим дослідженням, і позиції щодо збереження, охорони, відновлення, покращення природних ресурсів, які є ключовими на шляху здійснення органічного господарювання. Такий підхід має здійснюватись через ряд державних заходів, метою яких має стати – переформатування людської свідомості до зберігаючого ставлення щодо природи та її складових.